

Tordenkaffe

af Astrid Pedersen

I en alder af 73 år fik artiklens forfatter i 2001 udgivet erindringsbogen »Tid og tilfælde«, der beskriver hendes barndom og tidligste ungdom i Thy. Redaktionen har bedt hende finde noget frem i erindringen, som ikke er omtalt i bogen. Det blev til denne artikel om tordenvejr.

Indtil 1788 boede den overvejende del af Danmarks befolkning i landsbyer. Gårdene lå i tætte klynger i nærheden af kirken, bystævnet og branddammen. Jorden omkring landsbyerne blev dyrket i fællesskab. Kun »toften« – det lille stykke jord der lå nærmest ved hver enkelt gård – var fritaget fra bylovenes fællesregler. På den måde havde danskerne boet siden middelalderen. Men efter landboreformerne, som begyndte omkring 1788, flyttede de landboere, som havde råd, lyst og kræfter, uden for landsbyen. I mange landsbyer gik der dog en del år, før udflytningen tog fart. Senere skete der yderligere udstykninger, så der opstod mange husmandssteder.

Nogle var glade for at blive fri for fællesdriftens til tider snærende bånd. Men til gengæld blev der langt til naboers, venners og familiers støtte og medleven, i gode stunder som i vanskelige stunder. Der skal ikke megen fantasi til at forestille sig en udflytterfamilies situation, hvis f.eks. et slemt tordenvej var »oppe over«, og lynet slog ned i bygningerne med det knastørre stråtag. Der kunne være mange mennesker og dyr inden døre, som skulle ledes ud af de brændende bygninger, mens tordenen bragede, og lynene knitrede med sekunders mellemrum.

Fra marts 1926 blev pligtbrandvæsen i Danmark pålagt landbobefolkningen som borgerligt, ulønnet ombud. Slukningsarbejdet blev ledet af en lokal brandfoged. Med amtmandens godkendelse kunne de enkelte kom-

muner dog træffe aftale med et andet brandvæsen, som så kunne trække på et lokalt hjælpemandskab. Men slukningsarbejdet udførtes i mange tilfælde uden hjælp af brandvæsen, og det var der flere grunde til. Ved lynild var der oftest langt mellem brandstedet og det lokale brandvæsen. Heller ikke telefonen blev nogen endelig løsning med det samme. På mange gårde og husmandssteder var der ikke råd til at have privat telefon, og der kunne i mange tilfælde være for langt til nærmeste telefon. Hvis ulykken var ude efter en udflytterfamilie, turde mange ikke bruge tid på at skaffe fremmed hjælp. Alle i familien måtte hjælpe til med at redde børn, dyr og sig selv ud, inden husene var omspændt af flammer. Belært af egne eller andres oplevelser havde hver familie på landet deres egen brandredningsplan.

Mit hjem var et karakteristisk udflyttersted. En del af ejendommens jorder havde hørt under hovedgården Øland, som lå i Haring sogn med skel til Stagstrup. Vi var en stor familie – mor, far og mange børn. Ved kraftigt tordenvejr havde mine forældre deres egen katastrofeplan, som gjaldt, hvis tordenvejret blev for meget.

Især i sommer- og efterårsmånederne kunne der opstå lavt hængende torden over Thy. Det begyndte gerne efter en periode med langvarigt varmt og tørt vejr. Den sædvanlige brise lagde sig, og en trykkende hede

På denne ejendom blev Astrid født i 1928. Faderen købte stedet i 1917, og billedet er fra omkring dette tidspunkt.

bredte sig over landskabet. I horisonten løftede blygrå skyer sig truende op over himlen. De kendte lyde af vognrummel, hundeglam og kreaturers brølen ude fra marken forstærkedes. Vi børn blev sendt ud efter kreaturerne, som stod bundet ved tøj. Det var ikke nogen rar tjans, når der var torden i luften. Dyrene drejede urolige rundt, brølede og pisskede med halen efter stikfluerne, som blev aggressive i den hede og tunge luft.

De yngste børn skulle jage hønsene ind, andre skulle sørge for, at døre og vinduer blev lukket over hele ejendommen. Mor rumsterede i køkkenet med at brygge kaffe og smøre madder til de mindste. Far kom hjem fra arbejdet i marken og trak hestene på stald. De prustede forventningsfulde efter en skvæt ekstra foder og en sjat vand.

Efterhånden samledes familien omkring spisetuebordet. Stemning var nærmest højtidelig, som om vi alle havde respekt for na-

turens indfald. Udenfor buldrede tordenen, og lidt efter kom lynene. Vi fik et ekstra måltid, kaffe til mine forældre og mælk til os samt masser af rugbrødsadder. De voksne talte forsigtigt og holdt øje med vejret. De største børn talte sekunderne mellem lyn og tordenbrag. På et tidspunkt begyndte regnen at styrte ned. Når tordenvejret holdt op, og regnen stilnede af, blev himlen lys igen. Vi løb ud på græsmarken for at se, hvor meget regnvand der havde samlet sig i lavningerne. Og en drabelig vandkamp i det lune regnvand, mellem os søskende, var helt uundgåelig.

En sommernat, jeg har vel været 3-5 år, oplevede jeg mit første og mest dramatisk tordenvejr. Jeg vågnede ved en serie øredøvende brag, det lød, som om et vognlæs hårde genstande blev smidt ned på loftbrædderne oppe over vores hoveder. I det samme blev værel-

set, hvor vi 6-7 søskende sov, oplyst af et blåligt skærende lys. Vores mor var kommet ind i rummet og kaldte på os; hun sagde, at vi skulle stå op og klæde os på og komme ind i stuen. Jeg fór rædselsslagen i armene på den storesøster, jeg delte seng med. To storesøstre hjalp os mindre med at finde vores tøj og blive klædt på, det var ikke vanskeligt, da rummet, hvor vi sov, uafbrudt var oplyst af et stærkt blåhvidt skærende lys.

Vi, de mindste, fik besked af mor på at sætte os på bænken ved spisestuebordet og være stille, én efter én gled vi ind på bænken, imens torden og lynild bragede og hvislede over vores hoveder. Mor havde fyret op i komfuret og sat vandkedelen på til kaffe. Hun forberedte tordenkaffe, smurte rugbrød og tømte kaffeposen osv. Jeg sad klos op ad mine søskende på bænken, ingen af os mælede et ord. Jeg var ikke kun bange, men også meget spændt på, hvad der måtte komme, når himmel og jord var ved at eksplodere.

Fra køkkenet kaldte mor på de største søskende og bad dem om at dække bord. Jeg iagttog detaljerne i vores stue. Inde under kakkelovnen lå en hæklet bold, i grønt og gult garn, det så ud, som om den lyste. Jeg stak en hånd ind mellem bænkens tremmer og lagde den mod ydermuren, en sydvendt halvstensmur, den var lun her midt om natten efter mange dagens solskin.

Far kom pludselig fra den pæne stue, gennem lillestuen; han havde et bundt papirer i hånden og gik gennem køkkenet til bryggerset. Søster hviskede: »Har du set kniven?« Jeg rystede stumt på hovedet, og hun hviskede tilbage, at der lå en skarpsleben kniv på bordet i bryggerset. Søster havde selv set far stå i bryggerset og slibe kniven på en karborundumsten. »Hvad skal han bruge den til?« hviskede jeg forskrækket tilbage. Jo, den skulle bruges til at skære alle dyrene løs med, hvis lynet slog ned, og der gik ild i gården. Om

ikke lige den nat, men så senere fik jeg også at vide, at når tordenvejr var lige op over, samlede far sine vigtigste værdipapirer og lagde dem et sted, hvor han hurtigt kunne få fat i dem, hvis lynet tændte ild i vores gård.

Hvis det værste skulle ske, havde mine forældre en katastrofeplan klar. Mor og de store søskende skulle få de mindste børn og vores hund Sjøp ud af stuehuset. Hønsene skulle jages ud af deres rum og lemmer lukkes igen, så ingen i panik kunne løbe tilbage i flammerne. Far skulle med den skarpe kniv, som var slebet så skarp, med et hurtigt snit skære rebet over, som hver enkelt kreatur og de to heste var bundet med. Han skulle lukke lemmene op til grisenes indelukke og jage dem ud af stalden. Og lukke alle døre igen, så heller ikke de kunne løbe tilbage til stalden. Og sidst men ikke mindst skulle han passe på sine værdipapirer, bl.a. skødet på gården.

Den nat skete der ikke noget med vores hjem. Vi sad og drak mælk og spiste rugbrød med solbærsyltetøj, de voksne drak kaffe. Imens lyttede og så vi alle på tordenvejret. På et tidspunkt rejste jeg mig på knæ og drejede rundt på bænken. Gennem vinduet var der udsigt til gårdspladsen, hvor lodrette lyn for-grenede sig ned mod jorden og oplyste hele område. Det var et imponerende syn i den mørke sensommernat. Det store cementkar, som stod midt på gårdspladsen og blev brugt til vand til dyrene eller til at læske kalk i, var nærmest selvlysende med et blåhvidt, dirrende skær i den elektrisk ladede atmosfære. Ved siden af mig sad en storesøster og prøvede at tælle sekunderne mellem lyn og torden. I lang tid kom bragene og lysglimtene samtidigt. På et tidspunkt begyndte det at regne, og kastevinde ruskede i træerne omkring haven.

Det dramatiske uvejr står tydeligt i min erindring, og jeg mindes ikke et tordenvejr, der var tilnærmelsesvis så nært på. Og der-

med farligt for familien og vores dyr. Ofte ordnede man udskiftningen sådan, at de, der ønskede at flytte ud på overdrevet, kom til at ligge parvis. Det var mindre ensomt, og hensigten var vel også, at de to udflytterfamilier, på moderne dansk, kunne blive hinandens netværk. Vi havde også en udflytternabo, der var kun et bakkedrag mellem de to gårde. Men den nat for vel 70 år siden tror jeg ikke, at vores nabo eller andre i samme situation turde forlade deres eget hjem med børn og dyr for at hjælpe andre. Men min familie fik heldigvis ikke brug for hjælp. Der blev længere og længere tid imellem lyn og torden. Regnen og de hastige vindstød faldt til ro. Vores forældre brød op, og vi blev sendt i seng.

Åh! det havde været en herlig nat, at få rugbrødsmadder og kølig mælk i utide, mens man samtidig svævede i livsfare. Jeg sprang op i sengen hos storesøster, rullede mig sammen i fosterstilling og sov i løbet af et sekund. Og udenfor har jord og planter garanteret sivet og sukket efter den gode regn.

I de seneste årtier er branddammene i de gamle landsbyer blevet nedlagt. Og folk på landet kan være tryggere i tilfælde af lynild. For det første har de fleste installeret en brandalarm. Og i tilfælde af ildebrand griber man telefonen eller mobilen og ringer 112. Og brandbilen kommer med tusindvis af liter vand. Ja, og så er tidens byggematerialer ikke så brandbare som de gamle stråtede bygninger fra dengang, det var før.